

Dit is een versie van een artikel dat verscheen in In Uw Midden, 2016.
Het citeren of doorgeven van deze tekst is toegestaan, mits met bronvermelding.
De auteur van deze tekst is dr. Piet van Veldhuizen –
www.woordenmetzielenzin.nl

Zondag 2 oktober 2016

Zevenentwintigste zondag door het jaar (C)

Hab 1, 2-3; 2, 2-4 Ps 95 2 Tim 1, 6-8.13-14 Luc 17, 5-10

‘Geef ons meer geloof’ – zo luidt de vraag van de leerlingen aan Jezus in de evangelietekst, en de combinatie met de profetenlezing uit Habakuk suggereert dat dit het thema van de zondag wordt, want de profetenlezing eindigt met de zin ‘de rechtvaardige blijft leven door zijn geloof’ (Willibrordbijbel). Die zin wordt in het Nieuwe Testament maar liefst driemaal letterlijk aangehaald, telkens als bewijsplaats voor het belang van geloof: door Paulus in Rom 1,17 en Gal 3,11 en ook in Heb 10,38.

Voor de kerkreformator Luther was deze Bijbeltekst de meest kernachtige samenvatting van het Evangelie. De vraag is dan wel, wat met ‘geloof’ bedoeld wordt. Verstond Luther er hetzelfde onder als Paulus? Verstond Paulus er hetzelfde onder als de profeet Habakuk? En waarom zegt de Nieuwe Bijbelvertaling in Habakuk 2,4 dat de rechtvaardige zal leven door zijn trouw, maar wordt in deze vertaling in alle drie de nieuwtestamentische citaten toch weer het woordje ‘geloof’ gebruikt?

Meer geloof

De evangelietekst is in de lezing wel heel smal afgesneden. De verzuchting ‘Geef ons meer geloof’ komt niet uit de lucht vallen: de aanleiding vinden we in wat eraan voorafgaat. Het gaat daar over een royale, vergevingsgezinde manier van omgaan met de ander. In plaats van de ander te laten vallen, moet je haar of hem altijd weer de ruimte geven om op te staan. Zelfs als iemand zeven keer op één dag het verkeerde doet en zeven keer zegt dat het hem spijt: vergeef hem.

Dat is waarvoor de leerlingen om meer geloof vragen. Ze suggereren daarmee dat je wel veel geloof moet hebben om zo genereus te kunnen leven. Maar Jezus lijkt het daar niet mee eens te zijn – dat maak ik op uit zijn tweeledige antwoord. Want om te beginnen zegt hij: al had je maar een greintje geloof, daarmee zou je die boom daar al kunnen ontwortelen en in zee laten verdwijnen. Waarom zou je dus ‘meer geloof’ nodig hebben? En vervolgens komt de vergelijking met de heer en de knecht, recht uit het dagelijks leven van de luisteraars. Dat leerverhaal zegt per saldo: je moet gewoon doen wat je heer je opdraagt. Dus als de leerlingen de opdracht krijgen om telkens weer te vergeven en hun medemensen niet te laten vallen, dan moeten ze dat gewoon gaan doen, zoals de knecht zijn dagtaak doet. De vraag om meer geloof doet niet ter zake.

Wat is geloof?

Als ‘de rechtvaardige zal leven door geloof’, hoe kan Jezus dan zijn leerlingen terechtwijzen als ze om meer geloof vragen? Misschien wel omdat geloof een kwaliteit is en geen kwestie van kwantiteit.

In het evangelie gaat het om het Griekse begrip *pistis*, in Habakuk om het Hebreeuwse *emoena* dat met *amen* samenhangt. *Emoena* wordt doorgaans vertaald met ‘trouw’ of ‘waarachtigheid’, *pistis* met ‘geloof’ of ‘trouw’. Het is belangrijk om te zien dat het hier om de

aanduiding van een relationele kwaliteit gaat. Die relationele kwaliteit, die we in het Nederlands 'geloof' noemen, definieer ik het liefste als 'geleefde verbondenheid'. In God geloven betekent, dat je leven een expressie is van verbondenheid met God. Vandaar dat hetzelfde grondwoord ook met 'trouw' kan worden vertaald. Wie in iets of iemand gelooft, verbindt zich aan dat iets of die iemand met hart en handen. Wat Jezus betreft, doe je dat óf wel, óf niet. Het is geen kwestie van meer of minder.

Habakuk

Een *tsaddik*, in zijn *emoena* zal hij leven – zo luidt het in Habakuk 2,4. De rechtvaardige, de mens die zich met toewijding voegt in het weldadige verband van Gods leefregels, lééft in zijn waarachtigheid, in zijn geleefde verbondenheid met de Tora en de Eeuwige. Dit zinnetje is de tweede helft van het Bijbelvers. De eerste helft luidt letterlijk: 'Zie, opgeblazen zit iemands ziel niet recht in hem.' Wie zich oppompt, gaat niet goed in zijn vel zitten, maar wie de goede verhoudingen zoekt, als mens in Gods wereld, die vindt in zijn waarachtigheid het ware leven. Zo zou ik Habakuk 2,4 parafraseren.

Bij Habakuk is dat niet zomaar een spreuk voor een tegeltje. In dit kleine geschrift komen we een scala aan emoties tegen bij een profeet die de crisis onontkoombaar op zich af ziet komen, in de vorm van het aanstormende geweld van de Babylonische bezetters. Hij overweegt om deze verschrikking als Gods gerechte straf te zien, maar tegelijk kan hij zich niet voorstellen dat de Eeuwige zich met de mateloosheid van de geweldenaars verbindt. Hij schreeuwt van wanhoop, en een mengeling van woede en ontzag kleurt zijn beschrijving van de oppermachtige vijand. In dat hartstochtelijke geheel landen de woorden van de Eeuwige waarvan 2,4 de samenvatting is. Wil je léven in benauwde tijden, pomp je dan niet op en graaf je niet in, leef niet van je reflexen, maar van je geleefde verbondenheid met God, je waarachtigheid.

Een boom in zee

Terug naar het Evangelie. In de woorden van Lucas over de moerbeiboom die je in zee kunt commanderen als je een geloof als een mosterdzaadje hebt, lijkt een aantal teksten die we van elders kennen, met elkaar verknoopt te zijn. We kennen de tekst over het mosterdzaadje dat zelf een grote boom wordt (Luc 13,19). En er is de tekst over de berg die je in zee kunt verplaatsen als je geloof hebt (Mar 11,23). In Mat 17,20 kun je met een geloof als een mosterdzaadje een berg verplaatsen, maar daar is weer geen sprake van de zee.[1]

Zoals ik het begrijp, gaat het hier niet over de positieve kracht van geloof. Met geloof kun je misschien prachtige dingen doen, maar dit is niet prachtig: een boom ontwortelen en in de zee laten verdwijnen. Terwijl het in de eerste verzen van Luc 17 gaat over een genereuze en vergevingsgezinde omgang met anderen.

Het lijkt daarom wel alsof Jezus zegt: pas op met 'veel geloof' en doe gewoon wat ik je opdraag. Want als geloof niet de geleefde verbondenheid is met een vergevende God, maar de geleefde verbondenheid met je eigen gelijk – dan is het al gauw een vernietigende kracht.

[1] Zie mijn analyse van deze passages in: Verzet geen bergen. Over verwoestend geloof en heilzame aarzeling. Zoetermeer, Meinema 2009. Ook te raadplegen op <http://www.woordenmetzielenzin.nl/PDFs/2009-Verzetgeenbergen-boek.pdf>.

